

ШАҢНАТКАН МУРНАКЧЫЛАРГА АЛДАР!

Алтай болгаш Красноярск крайларның, Иркутск, Кемерово, Курган, Новосибирск, Омск, Томск, Тюмень областарның болгаш Тыва АССР-ниң көдээ ажил-агыйының мурнакчыларын СССР-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаар дугайында

СССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Чарлыы

Чер ажилының тараа, өскөдөө продукцияны бүтүрүп болгаш күрүнге садарык кыдырдыкка чедип алган чериникини болгаш дүжүт ажал алышканына күш-ажыкчы ийлералы дөөн шаңнаары болса:

ТЫВА АССР-НИН ТИЛКЕ-БИЛЕ

Арнак Комба Александрович — Талды районда «Революцияны чалбымык» колхозунун комбайнери.

Арна Васильев Тудубаевич — Кара-Хем районда «Бурунгаар» колхозунун комбайнери.

Михаилченко Иван Тимофеевич — Кара-Хем районда «Коммунизм орук» колхозунун комбайнери.

Селигев Александр Александрович — көдээ ажил-агыйының дуржулга станицялыгы комбайнери, Талды район.

Сиваев Виктор Григорьевич — Бий-Хем районда «Кызыл тараачы» колхозунун тракторчиси.

КУШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Астафьев Николай Сергеевич — Талды районда «Межегей» колхозунун комбайнери.

Астраханцева Анастасия Федоровна — Кара-Хем районда «Бурунгаар» колхозунун тракторчиси.

Бадь-Хөө Кызыл-оол Валерий — Талды районда «Тивалеге» колхозунун тракторчиси.

Беланов Андрей Захарович — «Сельхозтехника» салбырын колхозчиси, Бий-Хем район.

Биче-оол Бахту-Караш Салманович — Бий-Хем районда «Кызыл тараачы» колхозунун комбайнери.

Бобров Леонид Семенович — Бий-Хем районда «Сая» колхозунун комбайнери.

Бортишкова Фомы Ивановна — Кара-Хем районда «Тивалеге» колхозунун эдичи-мастери.

Бурдаков Василий Петрович — Кара-Хем районда «Бүрү» колхозунун комбайнери.

Бурунаа Биче-оол Маалык — Бий-Хем районда «Сая» колхозунун тракторчиси.

Бутоаев Павел Петрович — Талды районда «Элегес» колхозунун комбайнери.

Бун Кошмуш Намчылов — Улуг-Хем районда «УТКА 25 чымы» колхозунун комбайнери.

Бывов Леонид Прокопьевич — Бий-Хем районда «Сая» колхозунун комбайнери.

Валов Григорий Тихонович — Кара-Хем районда «Октябрь 30 чымы» колхозунун комбайнери.

Галантеев Виктор Ильич — Бий-Хем районда «Сая» колхозунун комбайнери.

Глушков Василий Игнатьевич — Кара-Хем районда «Коммунизм орук» колхозунун бригадир.

Горбанев Александр Федорович — көдээ ажил-агыйының

дуржулга станицялыгы бригадир, Талды район.

Горбатковский Анатолий Петрович — Талды районда «Революцияны чалбымык» колхозунун тракторчиси.

Доголов Борис Гаврилович — Кара-Хем районда «Коммунизм орук» колхозунун комбайнери.

Домбуу Дадар-оол Монгуш-оол — Барыш-Хемчик районда «Шекпээр» колхозунун тракторчиси.

Думан Борис Годунович — Улуг-Хем районда «Найрал» колхозунун комбайнери.

Иванов Виктор Тимофеевич — Талды районда «Элегес» колхозунун комбайнери.

Кара-оол Александр Байнарович — Бий-Хем районда «Кызыл тараачы» колхозунун тракторчиси.

Кара-Сал Кызыл-оол Чадамбаевич — Талды районда «Тивалеге» колхозунун тракторчиси.

Кара-Хуна Владимир Тудубаевич — Улуг-Хем районда «УТКА 25 чымы» колхозунун комбайнери.

Катышев Владимир Федорович — көдээ ажил-агыйының дуржулга станицялыгы комбайнери, Талды район.

Кашин Виктор Иванович — Кара-Хем районда «Ленин орук» колхозунун тракторчиси.

Козалин Александр Микеевич — «Суклак» колхозунун комбайнери, Кызыл хоорай.

Коз-оол Александр Таспыракович — Бий-Хем районда «Өк» колхозунун комбайнери.

Кочегар Виктор Сатович — Талды районда «Революцияны чалбымык» колхозунун тракторчиси.

Кут-оол Николай Романович — Бий-Хем районда «Сая» колхозунун бригадир.

Кунаев Александр Кириллович — Бий-Хем районда «Кызыл тараачы» колхозунун бригадир-агроному.

Куулар Даш-оол Самбуевич — Чоюн-Хемчик районда «Октябрь 30 чымы» колхозунун комбайнери.

Кызыл-оол Алды-оол Кыдылайыч — Чоюн-Хемчик районда «Алди-Маалыр» колхозунун сүтгаччы.

Маковкин Семен Иванович — Улуг-Хем районда «Улуг-Хем» колхозунун тракторчиси.

Михайлова Мария Петровна — Талды районда «Межегей» колхозунун тракторчиси.

Монгуш Аркадий Сулду-оол — Талды районда «Элегес» колхозунун комбайнери.

Монгуш Дондук Чапович — Чоюн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездин атыг колхозунун комбайнери.

Монгуш Кудер-оол Дамбаевич — Кара-Хем районда «Бурунгаар» колхозунун комбайнери.

Морозов Виктор Васильевич — Талды районда «Россия» колхозунун тракторчиси.

Морозов Петр Семенович —

Чоюн-Хемчик районда Ленин атыг колхозунун комбайнери.

Настим-Доржу Дондук Сулду-оол — Чоюн-Хемчик районда «Искра» колхозунун даргачы.

Оржак Май-оол Калча-оолович — Талды районда «Тивалеге» колхозунун комбайнери.

Оржак Масаа Хаажыкович — Чоюн-Хемчик районда «Алди-Маалыр» колхозунун тракторчиси.

Осипенко Николай Ильич — Кызылдың № 2 чымы автотранспорт бүтүрүлгөсүнүн колхозчиси.

Осипов Сергей Михайлович — «Суклак» колхозунун бригадир, Кызыл хоорай.

Оюн Дадар-оол Давыдович — Талды районда «Коммунизм херели» колхозунун комбайнери.

Оюн Далажан Суевич — Талды районда «Коммунизм херели» колхозунун тракторчиси.

Оюн Очур-оол Марчи-оолович — Талды районда «Межегей» колхозунун тракторчиси.

Поршнев Василий Яковлевич — Кара-Хем районда «Ленин орук» колхозунун бригадир.

Потанинов Николай Осипович — Бий-Хем районда «Өк» колхозунун бригадир.

Рогожников Григорий Акильевич — Талды районда «Россия» колхозунун комбайнери.

Рябчевский Григорий Александрович — «Транссельхозтехника» Кызылда транспорт бүтүрүлгөсүнүн колхозчиси.

Салчак Баыр-Сат Мижит-оолович — Кара-Хем районда «Кызыл туку» колхозунун колхозчиси.

Салчак Оюн-оол Тынты-оолович — Талды районда «Тивалеге» колхозунун комбайнери.

Санников Степан Евдокимович — «Көк-Тей» колхозунун бригадир, Кызыл хоорай.

Сарыгалар Дондук Стур-оол — Барыш-Хемчик районда «Барыш» колхозунун тракторчиси.

Симонов Михаил Осипович — Талды районда «Революцияны чалбымык» колхозунун комбайнери.

Ситников Михаил Лупанович — Кара-Хем районда «Коммунизм орук» колхозунун комбайнери.

Ситников Петр Лупанович — Кара-Хем районда «Коммунизм орук» колхозунун комбайнери.

Сырбык Мянчик-оол Кыргысович — Улуг-Хем районда «УТКА 25 чымы» колхозунун тракторчиси.

Тампышев Михаил Хоалырович — Талды районда «Революцияны чалбымык» колхозунун тракторчиси.

Толстик Николай Андреевич — Бий-Хем районда «Өк» колхозунун тракторчиси.

Толшпир Спирит Казанович

«Чыра-Бажы» колхозунун тракторчиси.

Лосников Иван Макарович — Бий-Хем районда «Кызыл тараачы» колхозунун тракторчиси.

Лапардин Владимир Васильевич — Талды районда «Межегей» колхозунун комбайнери.

Маслов Александр Алексеевич — Кара-Хем районда «Октябрь 14 чымы» колхозунун тракторчиси.

Меннинг-оол Таптай Хоалы-оол — Улуг-Хем районда «Найрал» колхозунун комбайнери.

Мижит Биче-оол Седи-оол — Кара-Хем районда «Кызыл туку» колхозунун тракторчиси.

Миртей Авчый-оол Лопсанович — Кара-Хем районда «Ленин орук» колхозунун колхозчиси.

Монгуш Калдар Норукаевич — Чоюн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездин атыг колхозунун тракторчиси.

Монгуш Тараа Бажы-оолович — Талды районда «Тивалеге» колхозунун комбайнери.

Моргуш Андрей Андреевич — Талды районда «Тивалеге» колхозунун директору.

Насеми-оол Оюн Талдаевич — Кара-Хем районда «Ленин орук» колхозунун партия органдарынын секретари.

Натпай Мария Николаевна — Улуг-Хем районда «Улуг-Хем» колхозунун бригадасынын пояры.

Носков Иван Михайлович — Кара-Хем районда «Бүрү» колхозунун колхозчиси.

Ожегов Гаврил Алексеевич — Кара-Хем районда «Тивалеге» колхозунун комбайнери.

Ойнарлов Михаил Мумбаевич — Талды районда «Межегей» колхозунун комбайнери.

Ондар Дай-оол Тынты-оолович — Талды районда «Тивалеге» колхозунун тракторчиси.

Оюн Валерий Олонович — Талды районда «Тивалеге» колхозунун комбайнери.

Оюн Сергей Демчинович — Кара-Хем районда «Тивалеге» колхозунун мастер-электрик.

Оюн Суван Балдарович — көдээ ажил-агыйының дуржулга станицялыгы профессионалыны ажилчы комитетинин даргачы, Талды район.

Панекало Кузьма Филимонович — «Суклак» колхозунун тракторчиси, Кызыл хоорай.

Поникаров Николай Васильевич — көдээ ажил-агыйының дуржулга станицялыгы комбайнери, Талды район.

Понкин Георгий Агасмонович — «Сельхозтехника» Кызылда район аралык каттыкчылыктын слесари-моторчиси.

Рестов Иван Васильевич — Талды районда «Элегес» колхозунун бригадир.

Рыжиков Виктор Ильич — көдээ ажил-агыйының дуржулга станицялыгы бригадир, Талды район.

Сали Маалыр-оол Төмүр-оол — Кара-Хем районда «Совет Тыва» колхозунун комбайнери.

Сагеев Виктор Александрович — Кара-Хем районда «Ленин орук» колхозунун комбайнери.

Сапкин Валентин Сергеевич — көдээ ажил-агыйының дуржулга станицялыгы директору, Талды район.

Седел-оол Сергей Денгур-оол — Талды районда «Тивалеге» колхозунун парток секретари.

Сендан Николай Сары-оол — Барыш-Хемчик районда «Большеняк» колхозунун комбайнери.

Сергейкин Павел Иванович — Тыва АССР-ниң көдээ ажил-агыйының министрствозунун автобазасынын колхозчиси.

Сирота Дмитрий Дмитриевич — Кара-Хем районда «Коммунизм орук» колхозунун даргачы.

Стерхов Петр Павлович — Кара-Хем районда «Бүрү» колхозунун комбайнери.

Токуй Матвей Тарааылович — Кара-Хем районда «Кызыл туку» колхозунун тракторчиси.

Толмачева Зинаида Ларисьяна — Улуг-Хем районда «Улуг-Хем» колхозунун бригадир.

Тулуш Михаил Доспаевич — Бий-Хем районда «Өк» колхозунун тракторчиси.

Фоменико Вячеслав Александрович — Бий-Хем районда «Өк» колхозунун комбайнери.

Хертек Тадар-оол Чудум-оол — Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозунун сүтгаччы.

Цыбина Ольга Игнатьевна — Бий-Хем районда «Кызыл тараачы» колхозунун колхозчу.

Чап-оол Бечев-оол Остуж-беевич — Кара-Хем районда «Бурунгаар» колхозунун тракторчиси.

Чула Григорий Лавдаевич — Тес-Хем районда «Чопура» колхозунун тракторчиси.

Шойдун Владимир Сасык-оол — Улуг-Хем районда Жданов атыг колхозунун моторчиси.

КУШ-АЖЫЛДЫҢ ЭРЭС-МААДЫРЫҢ ЧОРУК ДЭЭН ДИП МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Айымык Сулдуу Мартыбаевич — Тес-Хем районда «Тес-Хем» колхозунун тракторчиси.

Айын-оол Демир-оол Ондарович — Чоюн-Хемчик районда «Сут-Хал» колхозунун эдичи-мастери.

Белых Леонид Иванович — Талды районда «Коммунизм херели» колхозунун колхозчу.

Бажынов Александр Иванович — «Сельхозтехника» салбырын колхозчиси, Бий-Хем район.

Винников Виктор Николаевич — Бий-Хем районда «Сая» колхозунун колхоз агроному.

Демин Иван Михайлович — «Транссельхозтехника» Кызылда транспорт бүтүрүлгөсүнүн колхозчиси.

Коксаев Николай Иванович — Кара-Хем районда «Тивалеге» колхозунун тракторчиси.

Кочков Петр Александрович — «Көк-Тей» колхозунун комбайнери, Кызыл хоорай.

Крыпин Борис Дмитриевич — Кара-Хем районда «Кызыл туку» колхозунун комбайнери.

Курек Сейсен-оол Күктөг-оол — Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозунун комбайнери.

Липкин Чалым-оол Сатович — Улуг-Хем районда «Х Улуг хурал» колхозунун тракторчиси.

Монгуш Баян Бадаанович — Чоюн-Хемчик районда «Ок-

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунда

ХУНДУЛУГ АТТАРНЫ ТЫШСЫР

Республиканың улус ажил-агыйының болгаш культураның хөгжүдүрүгүн ачы-хапкыла дөөн Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Чарлыы-биле Тыва АССР-ниң Хундулуг аттарын даргазын эштерге тывыска.

ТЫВА АССР-НИН ТРАНСПОРТУНУҢ АЛДАРЛЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ ДЕП ХУНДУЛУГ АТТЫ

Соля-оол Көв-оолович Аюу-оол — Кызылдың № 2 чымы АТБ-янык колхозчиси.

Николай Михайлович Бео-теествова — Кызылдың № 1 чымы АТБ-янык колхозчиси.

Иван Федосеевич Вертигра-лова — чурттага-коммуналь ажил-агый министрствозунун АТБ-янык колхозчиси.

Павел Лаврентьевич Мелодина — республиканың транспорт конторасынын начальниги.

Николай Григорьевич Тер-сипке — Кызылдың пассажирлер АТБ-янык начальниги.

ТЫВА АССР-НИН АЛДАРЛЫГ БАШКЫЗЫ ДЕП ХУНДУЛУГ АТТЫ

Сара Чыраты-ооловна Калычар-оол — Чыра-Бажы ортука школарынын башкысы.

Кавдия Николаевна Шорте-не — Ак-Довуркатин ортука школарынын башкысы.

ТЫВА АССР-НИН КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ АЛДАРЛЫГ МЕХАНИЗАТОРУ ДЕП ХУНДУЛУГ АТТЫ

Семен Афанасьевич Бонда-ревич — Улуг-Хемчик «Сельхозтехника» салбырынның МТМ эргекчиси.

Сергей Алексеевич Якиме-вога — Бий-Хем районун «Кызыл тараачы» колхозунун тракторчиси.

ХУНДУЛЕЛ БИЖИК-БИЛЕ

ваарыларынга удур диспансер-ниң эмчиси.

ТЫВА АССР-НИН ИНИТИ ЧЕМБЕНИГЕ БОЛГАШ САДЫРЫН АЛДАРЛЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ ДЕП ХУНДУЛУГ АТТЫ

Екатерина Николаевна Арка-чага — Кызыл садмын «Сая» универмагагынын товар-роведи.

Валентина Матвеевна Жи-ленковага — «Кызыл» ресторанынын пояры.

Дүү-Дары Садчакова Чап-аанга — Монгуш-Тайга райо-нуун улустуу бараанар ма-галинниң эргекчиси.

ТЫВА АССР-НИН АЛДАРЛЫГ ДАГЖЫЗЫ ДЕП ХУНДУЛУГ АТТЫ

Григорий Иванович Хор-ошолова — Тыва кобальт комбинатын Хоу-Агсы руд-нииниң производствык брига-дасынын бригадир.

ТЫВА АССР-НИН АЛДАРЛЫГ АРТИЗЫ ДЕП ХУНДУЛУГ АТТЫ

Самба-Сюрюн Барбак-ооло-вна Банрге — Тываның хөг-жүмүшүн театрнын артисти.

ТЫВА АССР-НИН КУЛЬТУРАЗЫНЫҢ АЛДАРЛЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ ДЕП ХУНДУЛУГ АТТЫ

Серафима Андреевна Кали-нинага — Кызылдың уран-чүдү училищесинин башкысы.

Лидия Егорова Рыбсеева — алычачы човнар депутат-тарынын Кара-Хем район Со-ветиниң кукусуунун культу-ра кызматчысы.

ТЫВА АССР-НИН АЛДАРЛЫГ МАЛ ЭМЧИЗИ ДЕП ХУНДУЛУГ АТТЫ

Евгений Васильевич Тона-ревич — Кара-Хемчик дар-га амыганынын ваарылары-биле дөмөсө чорудар станиця-лыгы мал эмчиси.

ЧОЮН-ХЕМЧИК РАЙОН

Хожур-оол Эренчигов Монгуш — ВЛКСМ райко-мунун бирги секретари.

Куникова Сербеевич Окка-га — № 1 кокуу чорур ме-дицинастаттыг колхозчиси монголчирин бригадасынын бригадир.

Холд Шырапович Ондарга — СМКП-ниң XXII съездин атыг колхозунун СБФ-янык улуг малчыны.

Степан Макарович Потех-ня — Кара-Хемчик хөдүр-дүш разрезинин Чадамбада участо-гунун алычачыны.

КАА-ХЕМ РАЙОН

Мекей Айжаевич Дамбага — «Бүрү» колхозуну хойжуу.

Найчат Седюлова Демса-оога — «Кызыл туку» колхозунун СБФ-янык улуг малчыны.

Лидия Тихоновна Паче-кога — алычачы човнар депутат-тарынын Бүрү-Агсы көдө Советиниң кукусуунун даргачы.

Мария Терпиховна Коро-бейковичага — «Коммунизм орук» колхозуну бызаа ажал-кычы.

Николай Артынаевич Чим-бинге — «Тивалеге» колхозунун кадарчыны.

Ана Ойду-ооловна Чалба-кага — Кара-Хем районунун станицялыгынын пояры.

МОҢГУШ-ТАЙГА РАЙОН

Худер-оол Иргитович Кон-гарика — «Мөгө-Бүрү» колхозунун кадарчыны.

ӨВҮР РАЙОН

Маалыр-оол Салманович Дон-гака — Халдагагынын се-

ШАҢНАТКАННАР

теге-тудуу участогууну чаа-ныктым.

БИИ-ХЕМ РАЙОН

Иван Миронович Горюхова — «Сельхозтехника» салбы-рын цех начальниги.

Леонов Григорьевич Рома-нов — «Көк-Тей» колхозунун Туран СБФ-янык саанычы.

Малева Алексеевна Смета-нинага — «Өк» колхозун кол зоотехниги.

ТАЛДЫ РАЙОН

Виктор Алексеевич Евакка — «Тыва кобальт» комбинат-тын слесари.

Константи Федорович Зи-новьевич — Тываның көдө ажил-агый дуржулга станиця-лыгы комбайнери.

Галина Ивановна Иванова — алычачы човнар депутат-тарынын Дүрген көдө Совети-ниң кукусуунун даргачы.

Дажима Лодунович Иргит-ке — «Россия» колхозун мал-чыны.

Чечекма Бажы-ооловна Монгушка — «Тивалеге» колхозуну бызаа ажалкычы.

Көв-Көс Арбытаевич Оюнга — «Коммунизм херели» колхозунун саанычы.

Михаил Петрович Сафонов-ка — «Революцияны чалбы-мык» колхозун профком дар-гачы.

Тамара Антоновна Семира-

нобага — «Межегей» колхозун саанычы.

Талы-Херел Хертекович Чаткака — «Элегес» колхозун кадарчыны.

ТЕС-ХЕМ РАЙОН

Чооду Намчакович Батка-рга — «Чопура» колхозунун СБФ-янык бригадир.

Оюн Самгадийович Сель-хозтехника каттыкчылыктын мастери.

ТОЖУ РАЙОН

Евгений Григорьевич Бажо-ка — Ырбала илч белекээр пунктууну начальниги.

Бадан Сатычович Лу-зукука — «Гора-Хем» колхозун кадарчыны.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН

Кузьма Колчаевич Арапча-рга — «Найрал» колхозунун малчыны.

Маалыр-оол Тимофеевич Найдан-оолга — № 586 кокуу чорур ме-дицинастаттыг колхозчиси бригадасынын бригадир.

Николай Есигитович Гон-чаровка — «УТКА 25 чымы» колхозуну начальниги.

Барында Тимоньевна То-ланкага — «Улуг-Хем» колхозун кадарчыны.

ЭРЗИН РАЙОН

Арыма Хоалыговна Мак-сырга — човнар амысрал хал-зымда комбинатынын дар-гачынычы.

Суваля Байророна Медде-ва — «Морен» колхозун хой-жуу.

Татьяна Григорьевна Пре-дудилова — универсалтык салбыр эргекчиси.

Вадюка Георгиевна Каре-линага — телпач ажил-агый териниң алычачыны.

Никита Климентьевич Кле-ментьевич — Абаканың салык башкынын улуг бугалтери.

Павел Петрович Котлярова — туубу заводунун ажалкы-чыны.

Людмила Сергеевна Моро-зовкага — хлөб заводунун ажал-кычыны.

Шавар-оол Халочев Ондар-га — уздукчу.

Иван Егорович — Шахонска — ияво заводунун элчич слесари.

Мария Георгиевна Петрова-га — «Тыва септеге-тудуу» трестиниң шеверлекчилер брига-дир.

Владимир Гаврилович Сель-дестеке — № 3 АТБ-янык колхозчиси.

Биче-оол Чамарынович Ту-лунче — «Кызыл туку» эргекчилик дашчыны.

Вячеслав Михайлович Фир-совкага — Кызылда уруларын музыка школарынын башкыны.

Максим Дуванчалыча Ху-шпаага — «Тер-Хел» колхозун хойжуу.

КАТТЫШКАН ХУРАЛ

Республиканын хөраажневэр чөвүлелинин кежигүннөрү биле СЭКП райкомнарынның хөраажневэр ортузунга ажыл чорудар секторларынның өргөлекчилеринин база районнарын хөраажневэр чөвүлелинин даргаларын каттышкан хуралы Кызылга болуп өрткөн. Аңаа СЭКП обкомунун хөраажневэр ортузунга ажыл чорудар секторунун өргөлекчи Ш. Ш. Шымырал 1972 чылда хөраажневэр ортузунга ажыл чорудуу тундуринин дугайында дындагыны кылган.

Республиканын ажил-агыйдарынын каттышкан хуралында хөраажневэр ажилдарын турар кыдыг адыры тыгары берге. Бо юбилейлик чылда чер-черде чөвүлелер хөраажневэр ортузунга ажыл чорудуу улам күштелдирген. Эраин, Танды, Баа-Хем районнарын-

Семинар

Республиканын башкылар билим бедидер институту ортумак школаларның өөредилге өргөлекчилеринин семинарны уюштуруу аргызын кыдырды. Семинарда республиканын школаларында ужуа ажыл кыжи киришкен. Семинарнын программасында кирген лекциялар амырдал-болу харылаадыг, амыктыг солун болганы эки.

Чалгыс класска катан олар чорукту бодурбазынын оруктары, бүтүннүн ортумак өөредилге шилчелгилер агазында чөвүлелеринин өөредилге чөвүлелини чугула соругаалар дээш, өскө-даа айтыртылар-биле бесте таныштырган.

Качаада анализтеп көөрүпүп принциптерин болган амыкты уюштуруу иштерин негеделер дугайында башкы В. А. Погодаванын биеке таныштырган арга-дуржууларга черде солун болган. Ук башкы Крестовник хөраажневэр берип, өөредилге өргөлекчилеринин тур курууун дооскан келген. Школанын өөредилге-кыжындагы ажилына канчаар тургузарды, башкынын ажилына кандыг боттут дуузын көргүсө эки дээш, өскө-даа чугула чүдүлдерин башкынын дуржуулаадында дынаап, билин алган бис. Ол минап школанын өөредилге-кыжындагы ажилын ууртурууну, ону контролдарынын дугайында бодуну ажилынын дуржуулаадын ол таныштырган.

Амыкты уюштуруу кандыг байдата эртер ужурагуу, аңаа чогум кандыг негеделер турары деп айтырды башкы буруун дувурдин чоруур. Манаа доуу харыны бээр берге, чүте дээрге тодаргай доктаатыганын чалгыс ай дүрүм чок. Бо айтырдыг хамаарыштыр тодаргай анализте педагогика өртемнеринин кандалады Д. М. Буркин берген.

Семинарнын база бир эки талазы — өөредилге өргөлекчи кыжы бүрүк өөредилге кыжына амыктыр талазы-биле тынызыга бижикти холга алганы болур. Техниктик хөраажневэр чон ажилдарын өөредилгени тынаржы-дарына онаа чугула рольдуг.

Сөөлүг чылдарда бистин школаларынын материалдыг баазаны экижи, өөредилге-кыжындагы ажилына локку чедикшилер бар апарган. Хөй кыжыда башкылар коллективинин ажилы чон соругааларын шыи, чон пинтирээринче углап, чедикши ажилдары, өөредилге өргөлекчилер бистин чугула хөраажневэр.

И. ДАКАА, семинарнын киржикчизи.

«Бузулбас эвилел» деп кезээ

Теве-Хаа школазынын спорт аялы-бүрү лоуунар, эвилелешкен 15 республикаларын судде демдектери болган туктары-биле дериттинген. Школанын бүгү өренникчилери, башкылары, ада-иелеринин төлөөлери зал долдур олурдуккан. Агы-агы республикаларын национал хептерин өренникчилер кеткисеп-кенирен.

Украина, Молдавиянын салгылары, Прибалтиканын балгычылары, Закавказьеин шайжылары, нефтяжылары, Ортаа Азиянын хөвөңчилери, Кавказстаннын таракчылары, Сонгу чүктүн ачылары, Тыгарын малчылары дээш ук кезээге кыжи кымнары көрбөс дээр. Теве-Хаа школазынын ССРЭ-нин тургустунганыннан болуп 50 чыл болгон оюнга турсааткан «Бузулбас эвилел» деп байырыг кезээнин эгеи ол. Армян шугуучу Сарояннын «Акыл-дунмалышкы чорукту ааа» деп шүдүн 7 «б» классын өренникчизи Марина Монгуш аялыг чугаалаан сонда «Товурун чурт дугайында» ырны аныттыр бөлүк күүсеткен. Школда партия аге организацианын секретары Лина Сат чыгылганга байыр чедирип чүе чугаалаан. Уагу юбилейин эки өөредилгелиг, хөй-ниги ажилына идеялайг уткаан класстары болган өренникчилерин ол онзалап демдегелген. Илангыга 7 «а» классын (башкысы Валентина Монгуш), 5 «б» класс (башкысы Сат Севээн), 1 «а» класс (башкысы Зоя Сендажи), 3 «б» класс (башкысы Ойеи-оол Буулар) дээш бөдүк өренникчилерин аттаарын адап мактаан. Кезээнин

Каттышкан хуралда, Кызыл хөраажневэр ажилы бедидер дөвүлелер апарган, оларын ССРЭ-нин 50 чылынын юбилейин уагу чедикшилеринин уткаанын илеткелчи демдегелген. Хуралга Д. Ондар (Улук-Хем), И. Филимонова (Кызыл), О. Орус-оол (Бай-Тайга), Г. Долгак (Тогу) болган оонда өскелер санал берген, ажилда чон солун чүдүлдер, хөраажневэр ажилдары юбилейин күш-ажылы чедикшилеринин уткуп турарын чугаалаанар.

Ол хуралга Эраин районун Мөренде чөвүлел (даргазы С. Даргат), Токунуу Тоора-Хемде (даргазы С. Бай-Кара), Чөөн-Хемчик районун Борзатайда (даргазы Б. Сарылар), Овур районун «Кызыл-Тук» колхозта (даргазы М. Бортин-оол), Бай-Тайга

районун «Кара-Хөл» колхозта (даргазы С. Хеймер-оол), Кызылда республика типографиясында (даргазы М. Матюшов) болган өскө-даа эки 20 ажыг хөраажневэр чөвүлелери республиканын хөраажневэр чөвүлелинин хүндүгү бижикти-биле болган өртектик чүдүлдер-биле шакиятканар.

Г. БАДЫ-САГААН.

ЧУРУНТА: республиканын хөраажневэр чөвүлелинин районнарын хөраажневэр чөвүлелеринин даргалары-биле каттышкан хуралынын бөдүк киржикчилери (солгай талаан) О. Тоюуну (Эраин), М. Симанова (Кызыл), Н. Медведова (Кара-Хем), Б. Баа-сал (Чөөн-Хемчик), М. Хомушку (Монгуш-Тайга).

С. ФЕОКТИСТОВТУН фотозу.

Киржикчилери «Тыва» совхозун партия комитетинде болган ВЛКСМ-нин Чөөн-Хемчик райкомунга байырыг телеграмманы дамчытканар.

Кезээге өренникчилер болган башкыларынын күүсөлдө-биле аны-бүрү национал мрлар, танцлар, шугулетер чалгыланып турган. Илангыга 6 «а» классын ырааны украин улустун «Дөрбөк» болган туркен улустун «Ураган» деп ырлары, 5 «а» классын күүсеткени армян улустун «Байгачыгыг Ереван», 1 «б» классын ырааы уабек улустун «Пактаю» деп ырлары көчүгү солун болган.

Өренникчилерин отрядтар аайы-биле кылган оналга — альбомнарын тундурин база кылган. Бүгү отрядтар боттарынын даалгазын көчүгү эки күүсеткени комиссия демдегелген. Илангыга 7 «а» классын «Чечектел-де, Белоруссия» деп альбому көчүгү чараш кылдыган болган ука талазы-биле эки болган бирги черин алган. 8-ки классын «Республикаларын бойдуу» деп альбому каасталга талазы-биле көрүшүгү, илангыга тус-тус республикаларда өренникчилерин бүүдүрүлге бригадаларын эки ажил-ниги көргүскен болган ийги черин алган. Ушкү черин 7 «б» классын альбому алган. Ила-дугаа аны-бүрү улустарын чогалачыларын болган чуркууларын көргүзүп турар.

Композитор А. Чыргал-оолдун «Ленин-партия» деп ыры-биле байырыг кезээ хагланган. Кезээ бедик организастыг, солун өрткөн.

Ш. САЛЧАК, Чөөн-Хемчик район.

Солун делгелге

Башкы Шетинкин-Кравченко кулумчузу, башкы № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторунун 24-63, редакторунун оралакчыларын 35-24, пропаганда кыжынын 23-54, харыскалыг секретарын 23-13, культуру кыжынын 23-54, колга ажилы кыжынын 21-47, уагыр кыжынын 22-64, чагаа кыжынын 41-27, информация база совет тургузуу кыжынын 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун калбейн барганга 32-75. Телефонче золаар.

ССРЭ-нин Композиторлар эвилелинин ССРЭ-нин бежен чылдыга турсааткан алдыгы пленуму Москвага чокта чаа уагу тедикшилик өрткөн. Консерваторияга болган концерт-даа элдеринга яны-бүрү националдарын композиторларынын бижээн аялгалары чалгыланып турган.

Москвадын болган бүгү-де эвилелешкен база автономнуг республикаларын музыка уран чүдүлүн ажилдакчыларынын аразында харылаа болган чогалачкы кад ажилдакчыла бистин чуртун бир чагай чалгылы болу берген. Ичанган бистин чуртта шыкан ол хире музыка төгүлдөзи делегейин кайы-лаа чуртунда чок бооп турар. Совет Эвилелинде — урууларын музыка школары, кезээки өөредилге черлерин муу-муу, чус-чус учалашелер болган хөраажневэр консерваториялар бар. Чогум-на олар музыка культуразынын талазы-биле чогалачкы ажилдарын болган улуг чедикшилеринин үндөзүн бооп турар.

ССР Эвилелинин чартык чус чыл ою музыкантыларын бүгү совет кижилер-биле бир дөмөй улуг сорук киришкенин ажилдарын кыйгырган. Акыл-дунма республикаларын шугузууну композиторлары чаа кайгачкыг чогалдары-биле революцияга, В. И. Ленинге, Коммунист партияга, бистин чуртка, оон алдарыг төгүзүгү турсааткан опера-ларын, балеттерин, симфонияларын, ораторияларын, ырларын чогалган. Композиторлар Арам Хачатурян, Кара Караев, Отар Тахтакишвили, А. Шогаренко, А. Эшпай, А. Холминов, Р. Шедрин, А. Пахмутова болган оон-даа өскө хөй-хөй композиторларын чогалган музыкалары кайгачкы.

ЧУРУНТА: композиторлар (солгай талазын он талазынче) ССРЭ-нин улустун артизи, Курне шаңгалдарын лауреады Т. Н. Хренников, К. Х. Кужамбаров (Казакстан) база (солгай талазында) ССРЭ-нин улустун артизи, Курне шаңгалдарын лауреады Г. Эрнесакс (Эстония) олар пленум үезинде.

В. САВОСТЬЯНОВТУН фотозу. (СЭТА-нын фотохрониказы).

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

СУДЬЯЛАРНЫ БЕЛЕТКЭЭР

Бистин Чөөн-Хемчик районун колхозтарында, совхозтарында болган район төвүнге спорттук яны-бүрү хөвирлеринге маргылаада эрттирер чанчыл болу берген. Беш школа спорт залы бөр, олар-келелдер болган маргылаа-лар эрттирерге таарымчалыг кылдыр дериттинген. Ам уда-вас Адаан-Маадыр суурга спорт залыг чаа школа ажил-тынар.

Бүгү-ле болуп өрткөн маргылаа-ларын тундуринде алгаш көргө, бистин районда күш-культурага болган спорт-ка хандыкшылыг улустун сагы өзүп орап. Ол дээрге спортту сайырадыр талазы-биле ажилдарын чорудуп турарын хөраажневэр. Оларын бедик мергежилдик, шымык спортчулар кылдыр кижинде-ри амгы үеде бистин хулаа-ле-ви.

Спорт сайырал, хөгжүп турар-даа район хөраажневэр маргылаа-ларын эртин тура-

рынын шынары куду. Ол — мергежилдик судьяларын чок болуп турарында. Спорттук яны-бүрү хөвирлеринин аайы-биле тускай судья коллегиига тургустунмаан болган бедик мергежилдик, шымык судья-ларын белеткээр база билин бедидер ажилды чоруттайн турар. Тускай судья чогундан, чер-черден болган команда бүрүзүнүн төлөөлери судья-ларын чорудуулар үнүп келтилер. Маргылаанын шынары ол кудулап келген. Ичанган мергежилдик судья-ларын белеткээрин үе неген турар. Районун «Урожай» эки тура спорт нитилелинче көрүп орайы, колхозтарда, совхозтарда спорттук уагрукчулар, школарда күш-культура башкылары спорттук нитилелерин пропагандалар ажилды чогуту деннегел чедир чорудары, судьяларын белеткээр хөраажневэр алыры чугула.

М. МОНГУШ.

Спорт ажылын чугаалашкан

Танды районун спортчуларын эөлөгилг конференция Бай-Хаак суурга болуп өрткөн. Аңаа районда «Урожай» эки тура спорт нитилелинин даргазы Александр Ойеи Тандынын спортчуларын 1972 чылда кылын келген ажилдарын, спорттук чедикшилерин болуну илеткелинге делегертей чугаалаан.

Районда спорт ажылы нитилел-биле акжизан. Оон иштинде «Элегес» совхозтун спортчулары эки ажилдыг деп санаткан. Ол совхозта ГТО-нун

чаа нормазын дужаарынын талазы-биле ажил массалыг чоруп турар. Совхозтун уагрукчулары, комсомол, профсоюз организациалары спорт ажылыг чогуту кичээгенин салып, дери-хөреселдер садип алыры-биле 1200 ажыг рубль үндүрүп берген. Совхозтун спортчулары волейболга, баскетболга, хостуг хурекке районун шилдик команда-ларын кижигүннеринге киртуп турар.

М. СААЯ.

Ужуражылгалар

Чадааванын № 1 ортумак школазынын болган Шени ортумак школазынын өренникчилеринин база башкыларын аразында волейбол, баскетбол эки хуузуу учуражылгалары Шемге болган.

Волейболга болган баскетболга Шени школазынын башкылары аалчылардан эки

ойнаш, таллаагы чедип алган.

Дараазында волейболга оолдардан Чадава школазынын төлөөлери, урууларын — Шемини улап алган.

Нитилел-биле Шени ортумак школазынын төлөөлери тилдеш.

А. МИЖИТ-ДОРЖУ.

Нефть продуктулары алырларга

1972 чылда нефть продуктулары алыр дугайында талоннарын республиканын автомашиналарга кывар-чаар материалдар бээр станицалары бо чылдын декабрь 31-нин хүнүнүн 24 шагыга чедир бараачыдыш бээр дугайын Кызылдын нефть баазаны бүгү хөраажневэр дөвүлелерге дындадып тур.

Хөраажневэринин 1972 чылда ажилгавааны нефть продуктуларын алыр дугайында талоннарын нефть баазаныга реестр агуулар купуразын, литринин хөраажневэр айткан, талоннун артынга ук талонну дедир дужал турар организацианын таарымчалыг хаккаш дужаар. Реестрин организацианын уагрукчузуун хол ужу болган тамга-биле бандыкаар.

1972 чылда хууза транспорттук кижилерге рынок фондустундан саткан талоннарын орнаас. Ук талоннар 1973 чылдын июль 1-ге чедир күшүг.

Рынок фондустун 1972 чылда сайгарыммаан талоннарын садыг организациаларында 1973 чылдын январь 1-ге чедир хулаап алыр.

Нефть баазаны талоннарын 1973 чылдын январь 8-ке чедир хүнүнүн 8 пактан 17 шапка чедир хулаап алыр. Айткан хуусаа сонда кандыг-даа негеделер күш чок.

КЫЗЫЛДЫН НЕФТЬ БААЗАЗЫ.

Музыка культуразынын көрүлдөзи

В. САВОСТЬЯНОВТУН фотозу. (СЭТА-нын фотохрониказы).

ЧЕМПИОН ХЕВЭЭР

Шыдыраага Тыва АССР-ин бирги чери дээш хууза болган команда талазы-биле маргылаа найысылалга элжөк күш үргүчүдөш, доозуга.

Команда талазы-биле бирги черин «Спартак» эки тура спорт нитилелинин төлөөлери алыш, республиканын күш-культура болган спорт комитетинин ишчилер күбөгу, бирги черинин диплому болган кызыл-биле шаңгалган. Ийгилин — «Урожай» эки тура спорт нитилели, үшкүчү — Кызыл тоорай-нык төлөөлери алган.

болган турсааткадыг белетки байырыг байдата тыныскап Николай Петрович кап чыл улаштыр Тыва АССР-ин чемпиону болуп келген. Бо чылын ол адым хөвээр камгалан аштыла. Ийги черин Ак-Довурак хөраажневэр ишчи-арызы Монгуш Адыг-оол ээлген. Ушкү-дөркү черлерин Кызылдын төлөөн Мохов биле Өвүргүн шыдыраачызы Ооржак Кызыл-оол алган.

Хууза бирги черин Кызылдын шыдыраачызы, спорт мастери катталган Н. П. Шинигин алыган. Ол он дөрт салгыткан 43,5 санын ал, бүү-рөдүгү ойнап. Эл Шинигинге республиканын күш-культура болган спорт комитетинин бирги черинин диплому

Шыдыраа талазы-биле республика маргылаады доозуга сонда Тыва АССР-ин шыдыраа федерациянын өт-чөт-сонгулаадыг конференция болган. Аңаа өтчөт илеткелди федерациянын даргазы К. К. Сава кылган.

Конференция шыдыраа федерациянын удуругу органы сонда. Федерациянын даргазына Н. П. Шинигин сондуула.

Х. АЛАШ-ООЛ.

Бирги чер дээш

Республиканын «Динамо» эки тура спорт нитилели хууза болган команда талазы-биле бирги чер дээш шыдыраа маргылаадын ырганастан эрттирген. Аңаа дөрт команда спортчулары киришкен.

гыс-даа кижиге уттурбайн, бирги черин бүүрөддин-биле алган. Ийги, ушкү черлерин А. Стороженко, Б. Оюн олар ээлгенер.

Команда талазы-биле — «Динамо» № 1 командазынын шыдыраачылары шыдыраачылары.

Уругу чедип келген чизил демиселдин тундуринде «Динамо» № 1 командазынын шыдыраачызы А. Немков чан-

П. ФИЛИППОВ.

Школачыларда

ССРЭ-нин тургустунганын 50 чылыгга турсааткан школачыларын волейболга район маргылаады Кан-Хемчик «Бурунгаар» совхозу-нун тывуузе делем спорт залыга болуп өрткөн. Аңаа райондун дөрт ортумак школачыларын оолдарын болган урууларын сес командалары киришкен.

Ийги, ушкү черлерин Сары-Сейтин № 1, 2 школарыннын волейболчелери эл эрп. Урууларын бирги черин Сары-Сейтин № 1 ортумак школазынын командалы, ийги болган ушкү черлерин — Сары-Сейтин № 2, Бүрен-Хем ортумак школарыннын спортчулары үлөшкөн.

Ийи хүн уругу чедип спорттук демиселдин тундуринде оолдар командаларында Бүрен-Хем ортумак школазынын командалы кырга-даа уттурбайн бирги черин алган.

Тилдеш командаларга районун спорт комитетинин ишчилер куботкарын, ыкм-педерин болган мактаа бижиктерин тымыскан.

А. ЧЫЛБАК-ООЛ.

Хөмчөөн алза

«Улук-Хөл» совхозтун Ак-Таш суурун чувар-бамыды ырактан-на ошалаатып көстүп турар, улуг-даа бамы. Ол тудугу Шаган-Арыгтын медицинастаатыган көстүп чорурду № 586 колонназы турсааткан бөрү үш чыл алып турар.

Комиссия чувар-бамыды күдөп алган сонда отель-найын ажилдагыга сүт солдурар чыстоуц генератору үрелин, чымылгы системалы орта ажилдаа болган.

Ам ол чувар-бамын акаа-даваастаатыган бөрү чыл чөпө берген. К. Кара-оол, Х. Байыр оларын бургуу-биле батареялар долгаш, сайдан үткен. Амгы үеде мыа мыа, хөмүр-дөш бөзип дүжүртүмөч.

Салбыр баштаар чер, көдээ Совет чувар-бамыды кылдырар, ажилдадыр дөдө азы-ла турар, түндөк чок. Оон иштинде сайдыларын, сайдыларын ишлерин үрөй шыктылап каапкан. Бо өзө-вэрин, тоймагалатыгач чувар-бамыды хайгаралга ад, бир хөмчөөн алза.

М. МАСПЫК-ООЛ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 23-ТЕ МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдалга агар программалы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — Ончуг телекоруугу. Мультифильмдер программалы. 12.40 — «Дилчакчи». Дамчыдалгыны чогалган С. Смирнов чорудар. 13.25 — «Музыкалыг кюруу». 13.55 — Эртемник болган культуразын чугула айтыртылар. 14.25 — А. Х. Хачатурянын балетин «Спартак». ССР Эвилелинин академиктук Уагу театрынын иштин. 16.40 — 16.20 — Чансар. 16.20 — «Спартак» деп шпинин улачымы. 17.15 — «Уе». Информастыг программалы. 18.00 — Ончуг телекоруугу. «Известия» соауинун шаңназы дөдө хөкөй талазы-биле дөдөй маргылаады. ССРЭ-нин болган СССР-ин чымыды командалары.

КЫЗЫЛДАН

21.15 — «Ленинге бижип тур мен». Документалдыг телефильм.

МОСКВАДАН

22.00 — Ончуг телекоруугу. Уран чүдү мастерлеринин концертинин дамчыдалга. 23.30 — 00.00 — «Уе». Информастыг программалы.

АГААР

Бөгүн республикага бүргөп, айыр, чалгык хөраажневэр хар чаар, барылы районнарга шуугураар. Барыны угла-шымалыг хат кошкан. Барылы районнарга күштүг-болур. Агаарын температура тал районнарга 20—25, өскөлеринге 15—20 градус соор.

Кызылга бүргөп, азыр-чабас. Хат кошкан. Агаарын температурам 22—24 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ДЕКАБРЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Даурия» (1-ги, 2-ги көзөстөр) 10.30, 13.40, 16.50, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Будал калган истер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Манап тур бис. оол» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Соддаттар» 9.00, 10.50, 12.40, Киноапар-ма 14.30, «Доозагына карап турар» 16.30, 18.30, 20.40 шактарда.

Солун неделяда 6 катан үнер

Пар. ама 3. Тираж 14.498. Чагыр № 3978, буюмчузу 1, ТС—01396.

РЕДАКЦИЈАНЫН АДРЕЗИ

Тыва АССР-ин Министрлер Чөвүлелинин чымыда Тыванын ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко буюмчузу 1),